

การศึกษานิทานพื้นบ้าน

วิมล คำศรี

นิทานพื้นบ้านเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่เก่าแก่ของมนุษยชาติซึ่งเป็นผลผลิตทางปัญญา และจินตนาการของผู้คนในสังคม แฝงไว้ซึ่งความคิดด้านจริยธรรม คติธรรม และสะท้อนภาพชีวิตและสังคม วัฒนธรรมแต่ละท้องถิ่นไว้ส่วนหนึ่ง

การศึกษานิทานพื้นบ้านจึงเป็นการศึกษาเรื่องราวของสังคม สภาพสังคม ซึ่งผู้ศึกษาจะได้รับคุณค่าทั้งทางสุนทรียภาพ คุณค่าทางภาษา คุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรม คุณค่าทางปัญญาคุณค่าทางการศึกษาอบรม และพัฒนาจิตใจ

โดยหลักวิชาการศึกษาคติชนวิทยามีความเชื่อมั่นว่านิทานพื้นบ้านเป็นข้อมูลประเภทวรรณกรรมที่มีคุณค่าในการศึกษาวิถีชีวิตมนุษย์แต่ละกลุ่มชนและสังคมได้ดีพอ ๆ กับข้อมูลประเภทอื่น ๆ

การศึกษานิทานพื้นบ้านตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวควรจะใช้แนวทางการศึกษาดังนี้

1. การศึกษาเนื้อหา ในขั้นนี้หมายถึงการอ่านหรือฟังนิทานที่ต้องการศึกษาอย่างพิถีพิถัน ซึ่งจำเป็นจะต้องอ่านหรือฟังหลาย ๆ เรื่องเพื่อจะเป็นข้อมูลสำหรับการศึกษาวิเคราะห์ตามประเด็นที่ต้องการศึกษาต่อไป

2. การวิเคราะห์นิทาน การศึกษานิทานพื้นบ้านในขั้นการวิเคราะห์จำเป็นจะต้องอาศัยหลักวิชาหรือทฤษฎีต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องทั้งนี้จำเป็นต้องเลือกเฟ้นแนวทฤษฎีที่สอดคล้องและสนองเป้าหมายการศึกษาแต่ละครั้งซึ่งได้กำหนดไว้เป็นเป้าหมายที่แน่นอนแล้ว

การศึกษาวិเคราะห์นิทานพื้นบ้านมีแนวทางการศึกษาหลายแนว ในที่นี้ขอเสนอแนะประเด็นการศึกษาวิเคราะห์ขั้นพื้นฐานที่ทำได้ไม่ยากนักดังนี้คือ

2.1 การจัดประเภทของนิทาน นักวิชาการได้จัดนิทานไว้หลายประเภทต่าง ๆ กัน โดยอาศัยเกณฑ์พื้นที่หรือเขตแดนทางภูมิศาสตร์ เกณฑ์รูปแบบ แบบเรื่อง และอนุภาคเป็นกรอบในการพิจารณา

นักวิชาการคนสำคัญๆ ที่ศึกษาและจัดประเภทของนิทานไว้อย่างน่าสนใจ ได้แก่ สมิต ทอมป์สัน ศาสตราจารย์กุหลาบ มัลลิกะมาส ดร.กิ่งแก้ว อัดดากร อาจารย์วิเชียร ณ นคร ฯลฯ

ประเภทของนิทานตามแนวคิดของนักวิชาการเหล่านี้มีลักษณะเหมือนกันในภาพรวม ต่างกันในภาพย่อย

อย่างไรก็ตามประเภทของนิทานที่น่าจะนำมาพิจารณาศึกษาให้สอดคล้องกับนิทานพื้น

บ้านภาคใต้ โดยเฉพาะนิทานพื้นบ้านนครศรีธรรมราช ควรเป็น 12 ประเภท ตามแนวคิดของอาจารย์ วิเชียร ณ นคร เพราะเป็นกรอบความคิดที่ผู้ศึกษาระดับต้น ๆ สามารถวิเคราะห์ประเภทของนิทาน ได้โดยสะดวก คือจัดประเภทนิทานเป็นเทพนิยาย นิทานปรัมปรา นิทานตำนาน นิทานคติ นิทานชีวิต นิทานวีระบุรุษ นิทานตลก นิทานเรื่องสัตว์ นิทานเข้าแบบ นิทานปริศนา และนิทานญาติ¹

หน้าที่ของผู้ศึกษาที่จะดำเนินการในขั้นการจัดประเภทของนิทานพื้นบ้าน คือ ศึกษาทำความเข้าใจลักษณะของนิทานทั้ง 12 ประเภท อย่างถ่องแท้ว่านิทานแต่ละประเภทมีขอบข่ายเนื้อหา ตัวละคร ฉาก ฯลฯ อย่างไร แล้วจึงนำเอาหลักวิชาที่ศึกษาอย่างถ่องแท้แล้วนั้นมาพิจารณานิทานพื้นบ้านเฉพาะเรื่องที่เราศึกษาว่าควรจัดเป็นนิทานประเภทใด เพราะอะไร

2.2 การพิจารณาคคุณค่าของนิทาน นักวิชาการต่างเห็นพ้องกันว่า นิทานพื้นบ้านมีคุณค่าหลายประการ แต่เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมแล้ว นิทานพื้นบ้านจะให้คุณค่าทั้งเชิงศิลป์ และเชิงศาสตร์ คือให้คุณค่าทางสุนทรีย์ ภาษาวัฒนธรรมและสังคม ภูมิปัญญา การศึกษาอบรม และพัฒนาจิตใจ¹

การปฏิบัติของผู้ศึกษานิทานพื้นบ้านในขั้นนี้ควรใช้หลักการเช่นเดียวกันกับการวิเคราะห์ และจัดประเภทของนิทาน คือ ต้องศึกษาอย่างถ่องแท้เสียก่อนว่า คุณค่าแต่ละด้านอย่างไร นิทานเรื่องที่กำลังศึกษาวิเคราะห์อยู่มีคุณค่าอย่างไรบ้าง มีข้อมูลส่วนใดของนิทานเป็นตัวบ่งชี้ว่ามีคุณค่าเช่นนั้น

2.3 การพิจารณาสัมพันธ์ภาพระหว่างนิทานกับชุมชนในสังคม การวิเคราะห์ประเด็นนี้เป็นการเชื่อมโยงให้เห็นว่านิทานเรื่องที่กำลังศึกษานั้นมีความเกี่ยวข้องกับชุมชนในสังคมที่นิทานเรื่องนั้น แพร่หลายอยู่อย่างไรบ้างซึ่งจำเป็นต้องมองในลักษณะภาพรวม ๆ ตามประเด็นหลัก ๆ ที่ผู้ศึกษามุ่งเน้นเป็นกรณี ๆ ไป เช่น นิทานเรื่องนั้นเกี่ยวข้องกับชุมชนและสังคมในแง่ การตั้งถิ่นฐาน การศึกษา อาชีพ ภูมิปัญญา ค่านิยม ประเพณี โลกทัศน์ ฯลฯ หรือไม่อย่างไร ผู้ศึกษาจะต้องแสวงหาข้อมูลต่าง ๆ มาประกอบการพิจารณาและนำเสนอข้อมูลตัวอย่างเป็นกรณี ๆ ไปด้วยการศึกษาชั้นแสดงถึงภูมิปัญญาและความสามารถของผู้ศึกษาวิเคราะห์อย่างเต็มที่ เป็นโอกาสอันดียิ่งของผู้ศึกษาที่จะนำเสนอประเด็นที่น่าสนใจจากนิทานผนวกกับประสบการณ์ทางวิชาการในลักษณะของบูรณาการให้ผู้อ่านบทวิเคราะห์ได้รับประโยชน์อย่างกว้างขวาง

3. การอนุรักษ์พัฒนาส่งเสริมเผยแพร่และการใช้นิทานเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม

การอนุรักษ์พัฒนาส่งเสริม เผยแพร่ และการใช้นิทานให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมเป็นการต่อชีวิตมาดกทางศิลปวัฒนธรรมไว้ให้ลูกหลาน โดยหลักวิชาการทางคติชนวิทยาอาจจะทำได้หลายวิธีดังเช่น

3.1 จัดบันทึกนิทานไว้มิให้สูญหายไปพร้อมกับวิทยากรผู้เล่า

3.2 จัดพิมพ์นิทานเผยแพร่สู่สาธารณชน

¹ วิเชียร ณ นคร การศึกษานิทานพื้นบ้านในจังหวัดนครศรีธรรมราช หน้า 42-53

¹ วิมล คำศรี วรรณกรรมลายลักษณ์ หน้า 128-129

3.3 ใช้นิทานพื้นบ้านเป็นสื่อในการเรียนการสอนในสถานศึกษา และเป็นเครื่องมือสื่อสารในการพูดการเขียนในโอกาสอันควร

3.4 ใช้นิทานมาปรุงแต่งเป็นหนังสือเรียนสำหรับเด็ก หรือนักเรียน นักศึกษาระดับต่าง ๆ

3.5 ใช้นิทานพื้นบ้านเป็นสื่อในการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมประเภทต่าง ๆ

3.6 ใช้นิทานเป็นสื่อเพื่อวัตถุประสงค์ทางการศึกษา ศาสนา สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง²

หน้าที่ของผู้ศึกษาในขั้นนี้จะต้องวิเคราะห์ให้ได้ว่านิทานเรื่องที่ศึกษา เหมาะสำหรับการอนุรักษ์ พัฒนา ส่งเสริม เผยแพร่ และใช้ประโยชน์ในลักษณะใด แล้วจึงเสนอแนวทางต่อผู้อ่านโดยคำนึงถึงหลักแห่งประโยชน์ ส่วนตัว ส่วนรวม ทั้งในกาลปัจจุบันและอนาคต โดยพิจารณาอย่างรอบคอบว่าสิ่งที่ได้นำมาเสนอนั้น ไม่ใช่ “ฝันที่เกินจริง” แต่เป็น “ฝันที่เป็นจริง”

เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษานิทานพื้นบ้านตามแนวคิดที่ได้นำเสนอมานี้แล้วโปรดพิจารณาการศึกษานิทานพื้นบ้านเรื่อง “พญาศรีธรรมโศกกับเจ้าแดงโม” เป็นสื่อในการพิจารณาศึกษาต่อไปดังนี้

๑. เนื้อเรื่อง : การศึกษาเนื้อหา

ครั้งหนึ่งนานมาแล้วมีเรื่องเล่าว่า พญาศรีธรรมโศกราชาธิบดี แห่งศรีธรรมราชมหานคร ได้ทรงมีพระราชธิดาพระองค์หนึ่ง มีพระสิริโฉมงามยิ่งนัก แต่ว่าพระราชธิดาพระองค์นี้ได้ประชวรพระโรคเรื้อรังมาหลายเพลมาแล้ว แม้ว่าจะได้รับการรักษาเยียวยาสักเพียงใดจนสุดความสามารถของบรรดาแพทย์มดหมอของเมืองนี้แล้วก็ตาม พระอาการของพระนางก็ไม่ได้กระเตื้องขึ้นแต่อย่างใด มีแต่ทรงกับทรุดโทรมลง ๆ เท่านั้น ทำให้พญาศรีธรรมโศกผู้เป็นพระราชบิดาทรงพระวิตกกังวลเป็นยิ่งนัก

อยู่มาวันหนึ่งพระราชธิดาทรงอยากใคร่จะเสวยแดงจิ้นขึ้นมาเป็นกำลังจนพญาศรีธรรมโศกต้องทรงใช้ให้ข้าราชการบริพารไปหาแดงจิ้นมาให้ แต่ก็หาไม่ได้เพราะไม่ใช่ฤดูกาลของมัน ข้าราชการบริพารต่างก็ออกเที่ยวสืบหาไปจนทั่วทั้งราชอาณาจักรก็ไม่ได้แดงจิ้นมาตามพระราชประสงค์ พญาศรีธรรมโศกราชจึงทรงเวทนาสงสารพระราชธิดาของพระองค์เป็นยิ่งนัก พระองค์จึงได้ทรงกะเกณฑ์ให้ผู้คนออกไปหาแดงจิ้นจนถึงเมืองเหนือแห่งหนึ่ง จึงได้พบเข้ากับแดงจิ้นต้นหนึ่งที่มีผลติดต้นอยู่เพียงลูกเดียว ณ บ้านของตายายคู่หนึ่งที่อยู่ในเมืองนั้น อันว่าแดงจิ้นดังกล่าวที่เรียกขานกันในศรีธรรมราชมหานครนี้ แต่เมืองเหนือแห่งนี้เขากลับเรียกขานกันว่าแดงโม

เมื่อเสนาข้าราชการบริพารได้แดงจิ้นหรือแดงโมผลนั้นมาแล้ว ก็ได้นำมาถวายแด่พระราชธิดาทันที ฝ่ายพระราชธิดาแห่งศรีธรรมราชมหานคร เมื่อได้ทรงเห็นแดงจิ้นผลนั้นเข้าก็ให้ทรงรู้สึกโสมนัสยินดีเป็นยิ่งนัก และต่อมาเมื่อได้เสวยก็ทำให้ทรงพอพระราชหฤทัยในรสชาติอันหวานหอมของแดงจิ้นผลนั้นเป็นยิ่งนัก ความไข้ที่เคยทรงเป็นอยู่ได้บรรเทาเบาบางลง จนในที่สุดก็ได้หายประชวร

² วิมล คำศรี คติชนวิทยาศึกษา หน้า 145

แต่ทว่าพระนางกลับทรงครรภ์ขึ้นอย่างไม่ทราบสาเหตุในเวลาต่อมา ความได้ทราบถึงพระกรรมของ พญาศรีธรรมโศกราชผู้เป็นพระราชบิดา ทำให้พระองค์ทรงพระพิโรธมาก ถึงกับได้เสด็จมาสอบสวน ด้วยพระองค์เอง โดยการทรงถามพระราชธิดาขึ้นว่าทรงครรภ์กับผู้ใด ซึ่งพระราชธิดาของพระองค์ก็ ไม่สามารถที่จะตอบได้ว่าใครคือบิดาของบุตรในครรภ์ของพระนาง ทั้งนี้ก็เพราะว่าพระนางมีเคยมี สัมพันธ์ทางเพศกับชายใดมาก่อน จึงทำให้พญาศรีธรรมโศกราชทรงคับแค้นพระราชหฤทัยยิ่งขึ้น จนถึงกับได้ทรงลงโทษให้เนรเทศโดยล่อยแพพระราชธิดาของพระองค์ไปเสียจากศรีธรรมราชมหานคร ตั้งแต่บัดนั้น

แต่ด้วยเดชบารมีของบุตรในครรภ์ของพระนาง ทำให้ล่อยไปติดอยู่ที่บ้านของตายายเจ้า ของแดงโม ณ เมืองเหนือแห่งนั้นเข้าอีก จึงเป็นอันว่าพระราชธิดาได้อาศัยอยู่กับตายายคู่นั้นจนกระทั่ง ประสูติพระโอรส ตากับยายได้ถวายพระนามแด่พระกุมารว่า “เจ้าแดงโม” ตามสาเหตุที่ทำให้เกิด พระกุมารขึ้นนั่นเอง

เมื่อพระกุมารทรงพระเจริญวัยขึ้นจนทรงรับสั่งได้แล้ว ก็ได้ตรัสถามตายายว่า พระ มารดาของตนนั้นเป็นลูกเต้าของตายายใช่หรือไม่ และพระองค์ก็เป็นหลานของตายายด้วยใช่ไหม ตา กับยายจึงบอกความจริงต่อพระกุมารว่า ตนทั้งสองหาใช่ตายายที่แท้จริงของพระกุมารไม่ พระเจ้าตาที่ แท้จริงของพระกุมารนั้นคือ พญาศรีธรรมโศกราชกษัตริย์แห่งศรีธรรมราชมหานครทางใต้โน้นจึงได้ ทรงถามตายายว่า ถ้าเดินทางไปหาพระอัยกาของพระองค์นั้นจะไปทางใดกัน ตายายจึงบอกให้กุมาร เอมเมลิษฐ์พำมาธิดีฐานว่า “ให้งอกแล้วล่าเลื่อนนำทางไปจนถึงเมืองของพระอัยการ” พระกุมารก็ ทรงทำตามคำแนะนำนั้น แล้วได้ทรงปลุกเมลิษฐ์พำนั้นลง เถาซีพำก็ได้ล่าเลื่อนไปจนถึงเมือง ศรีธรรมราชมหานคร พระกุมารจึงได้เสด็จไปตามเถาซีพำนั้น จนได้พบกับพระอัยการของพระองค์

เมื่อตากับหลานได้พบกันแล้วต่างก็ชื่นชมต่อกัน พญาศรีธรรมโศกราชนั้นทรงโสมนัส ยินดีเป็นที่ยิ่ง ได้ทรงชักชวนพระราชธิดาให้มาอยู่ด้วยกับพระองค์ โดยทั้งสองพระองค์ได้ทรงชื่นชม กันอยู่หลายเพล

ต่อมาพระโอรสเจ้าแดงโม ก็ให้ทรงรำลึกถึงพระมารดาและตายายขึ้นมา ก็ได้ทรงทราบ บังคมทูลพระอัยกา เพื่อขอพระบรมราชานุญาตที่จะรับเอาพระมารดาและตายายมาอยู่ด้วยกันที่ ศรีธรรมราชมหานคร แต่พญาศรีธรรมโศกราชยังทรงพระพิโรธพระราชธิดาของพระองค์อยู่อย่างไม่ เห็นด้วย จึงได้ทรงรับสั่งขึ้นกับพระราชธิดาว่าอย่าไปรับคนชั่วช้าพวกรัคนั้นมาอยู่ให้เป็นเสนียดจัญไร เลย พระโอรสเจ้าแดงโมเมื่อได้ทรงฟังดังนั้น ก็ให้ทรงรู้สึกเสียพระทัยและน้อยพระทัยยิ่งนัก ที่พระ อัยกาทรงรังเกียจพระมารดาของพระองค์ถึงเช่นนั้น จึงได้ทรงรับสั่งตอบขึ้นด้วยความน้อยพระทัยว่า พระองค์ก็ไม่ขออยู่ในเมืองนี้ให้เป็นเสนียดจัญไรต่อพระอัยกาด้วยเช่นกัน แล้วจึงกลับไปอยู่ยังเมือง เหนือแห่งนั้นกับพระมารดาและตายายดังเดิม โดยไม่ได้กลับมาศรีธรรมราชมหานครเมืองของพระอัย กาอีกเลย และด้วยชดதியมานะจึงทำให้พระโอรสเจ้าแดงโมได้ตั้งตนขึ้นเป็นกษัตริย์ของเมืองที่อาศัย อยู่อยู่นั้นได้ในเวลาต่อมา

2. การศึกษาวิเคราะห์

2.1 ประเภทของนิทาน

อาจารย์วิเชียร ณ นคร ผู้ศึกษาวิจัยนิทานพื้นบ้านในจังหวัดนครศรีธรรมราช จัดนิทานเรื่องพญาศรีธรรมโศกราชกับเจ้าแดงโม เป็นนิทานประเภท “ปรัมปรา”¹

ตามหลักวิชาคติชนวิทยา “ปรัมปรา” หมายถึงนิทานที่มีลักษณะดังนี้ คือ เป็นนิทานรุ่นเก่าแก่ที่แสดงพฤติกรรมของตัวละคร ว่าเกี่ยวข้องกับผูกพันอยู่กับอำนาจเหนือธรรมชาติ สะท้อนความเชื่อถือในสังคมยุคโบราณ เช่น ความเชื่อเรื่องเทพ เรื่องอมมนุษย์ เรื่องไสยศาสตร์ และเรื่องสัตว์ใหญ่ เป็นต้น โครงเรื่องอาจประกอบด้วยหลายสารัตถะ เนื้อเรื่องแม้จะบ่งบอกแหล่งกำเนิดและฉาก แต่ก็ไม่สามารถบ่งชี้ได้ชัดเจนว่า ณ ที่ใดและอยู่ในช่วงเวลาใด

โครงเรื่องของนิทานปรัมปรมีลักษณะเป็นเรื่องที่ผูกขึ้นตามจินตนาการของผู้เล่าจึงมีโครงเรื่องหลายแนว ตัวละครจึงมีหลายหลาก เช่น เทวดา นางฟ้า ยักษ์ ภูติผี แม่มด สัตว์ประหลาด หรือสัตว์ใหญ่ ฉากของเรื่องก็เป็นไปตามจินตนาการของผู้เล่า

ความเป็นนิทานปรัมปราของ “เรื่องพญาศรีธรรมโศกราชกับเจ้าแดงโม” อยู่ที่พฤติกรรมตัวละครซึ่งผูกพันอยู่กับอำนาจเหนือธรรมชาติ เช่นพระราชธิดาทรงครรภโดยไม่ทราบสาเหตุ และเผาพิศเขียวเลี้ยวจากเมืองเหนือจนถึงเมืองนครศรีธรรมราช เป็นเครื่องชี้แนวทางให้พระกุมารได้พบกับพระอัยกาของพระองค์ เป็นต้น

2.2 คุณค่าของนิทานเรื่องนี้

นิทานเรื่องพญาศรีธรรมโศกกับเจ้าแดงโม นอกจากจะให้คุณค่าด้านความบันเทิงใจและในแหล่งรวมจินตนาการแล้ว ยังให้คุณค่าทางสังคมอีกด้วย กล่าวคือ เป็นสื่อการจัดระเบียบสังคม เป็นกฎเกณฑ์ แบบพฤติกรรม หรือคตินิยมที่สังคมวางไว้เพื่อกำหนดแนวทางสำหรับบุคคลยึดถือปฏิบัติในสถานการณ์ต่างๆ ที่เรียกว่า “ปทัสถาน” หรือ “บรรทัดฐาน”

จุดเด่นของคุณค่าทางด้านนี้คือ สะท้อนจารีตเรื่องการลงโทษในสมัยโบราณ ด้วยวิธีการลอยแพผู้กระทำผิด หรือผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นเสนียดจัญไรแก่บ้านเมือง กรณีตัวอย่างจากเรื่องนี้ พญาศรีธรรมโศกทรงทราบว่าพระราชธิดาทรงครรภโดยที่ไม่สามารถระบุได้ว่าผู้ใดเป็นสวามีจึงทรงลงโทษด้วยการเนรเทศออกจากเมืองให้ลอยแพไปในทะเลตามยถากรรม

นอกจากนี้ยังแสดงถึงค่านิยมและลักษณะความเป็นมนุษย์ที่เปี่ยมด้วยเมตตา ตัวอย่างจากเรื่องนี้ ตายายคู่หนึ่งมีความเมตตา เลี้ยงดูรักษาเด็กชายคนหนึ่งชื่อ “แดงโม” ที่ถูกพญาศรีธรรมโศกผู้เป็นตาเนรเทศ ขณะที่ติดท้องแม่โดนลอยแพ จนกระทั่งเด็กน้อยเติบโตขึ้น และมีมานะพยายามจนกระทั่งได้เป็นกษัตริย์

2.3 สัมพันธภาพระหว่างนิทานกับชุมชนและสังคมนครศรีธรรมราช

นิทานปรัมปราเรื่องพญาศรีธรรมโศกกับเจ้าแดงโม มีความสัมพันธ์อยู่กับชุมชนและสังคมนครศรีธรรมราชหลายลักษณะทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และปทัสถานของสังคมของนครศรีธรรมราช กล่าวคือ

¹ วิเชียร ณ นคร การศึกษานิทานพื้นบ้านในจังหวัดนครศรีธรรมราช หน้า 43-44

2.3.1 พญาศรีธรรมโศกกับประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมนครศรีธรรมราช

พญาศรีธรรมโศกในนิทานปรัมปราเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อได้สืบค้นหลักฐานทางประวัติศาสตร์เมืองนครศรีธรรมราช ปรากฏดังนี้

“.....ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 17 ซึ่งมีกษัตริย์นครศรีธรรมราชพระองค์แรกในราชวงศ์ ปัทมวงศ์ ทรงปกครองนครศรีธรรมราชซึ่งในเวลานั้นยังมีชื่อว่า ตามพรลิงค์ ในราว พ.ศ. 1610 เป็นต้นมา..... เมื่อพระเจ้าศรีธรรมโศกราชได้ปกครองตามพรลิงค์แล้ว ครั้นถึง พ.ศ. 1620 ได้ทรงย้ายเมืองตามพรลิงค์จากที่บริเวณที่ตั้งเดิมไปตั้งบริเวณเมืองพระเวียง (คือตำบลศาลามีชัย ตรงจุดที่ตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราชในปัจจุบัน) พร้อมทั้งสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ขึ้นบนหาดทรายแก้ว (ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ระบุว่า เป็น พ.ศ. 1098).....

พระเจ้าศรีธรรมโศกราชได้ทรงสร้างเมืองใหม่ขึ้นอย่างมั่นคง มีกำแพงป้อมปราการโดยรอบทั้งชั้นนอกและชั้นใน พร้อมกันนั้นก็ได้ประทานนามเมืองใหม่นี้ตามพระนามราชอิสริยยศของพระองค์ว่า “ศรีธรรมราช” แทนนาม “ตามพรลิงค์” ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

พระเจ้าศรีธรรมโศกราช จึงนับเป็นปฐมกษัตริย์ของนครศรีธรรมราช ในฐานะผู้สร้างเมืองให้เป็นอาณาจักรสำคัญในภูมิภาคแหลมอินโดจีนในเวลาต่อมา... พระนามอิสริยยศก็คือว่า “พระเจ้าศรีธรรมโศกราช” ได้ใช้กับกษัตริย์เมืองนครศรีธรรมราชจนกระทั่งถึงพระเจ้าศรีธรรมโศกราชที่ 6 ประมาณปี พ.ศ. 1813-1815 รวมเวลาที่กษัตริย์ปัทมวงศ์ “ศรีธรรมโศกราช” ปกครองเมืองนครศรีธรรมราช ประมาณ 200 ปี¹

ช่วงเวลาที่กษัตริย์ปัทมวงศ์ “ศรีธรรมโศกราช” ปกครองเมืองนครศรีธรรมราชนั้นยังผลให้เมืองนครศรีธรรมราชเป็นเมืองที่ยิ่งใหญ่มีเมืองขึ้นรอบนครศรีธรรมราชถึง 12 เมือง เรียกว่าเมือง “สิบสองกษัตริย์” เป็นศูนย์กลางแห่งความเจริญรุ่งเรืองทางศิลปวัฒนธรรมในดินแดนแหลมทองเลยทีเดียว²

นอกเหนือจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ดังกล่าวแล้ว ชื่อ “ศรีธรรมโศกราช” ในฐานะผู้สร้างความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ชุมชนและสังคมเมืองนครศรีธรรมราช ยังปรากฏอยู่ในวรรณกรรมท้องถิ่นนครศรีธรรมราช อีกหลายเรื่อง ดังตัวอย่างวรรณกรรมมุขปาฐะ และวรรณกรรมลายลักษณ์เมืองนครศรีธรรมราช ต่อไปนี้

วรรณกรรมมุขปาฐะ

พระศรีธรรมโศกราชสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ ตัวอย่าง เช่น	
เมืองคอนเหอ	แต่ก่อนเขาเล่าลือกันมา
พระศรีธรรมโศกมีวาสนา	ก่อสร้างพระธาตุยอดทองคำ
มีมหาชนมาบูชา	ผู้คนมานับถืออุปถัมภ์
ก่อสร้างพระธาตุยอดทองคำ	เข้าค้ำคนมาไหว้

¹ วิเชียร ณ นคร และคนอื่นๆ นครศรีธรรมราชของเรา หน้า 43

² วิเชียร ณ นคร และคนอื่นๆ นครศรีธรรมราชของเรา หน้า 44

(เพลงร้องเรือเมืองนครศรีธรรมราช)

ความเจริญรุ่งเรืองของเมืองนครศรีธรรมราช ตัวอย่างเช่น

เมืองคอนเทอ	มีพระนอนแจ่มหน้า
มีโพธิ์ลังกา	มีพระอุ้มท้อง
มียักษ์เขี้ยวยาว	ถือไม้ตะบอง
มีพระอุ้มท้อง	ฆ้องกลองอยู่เคียงกัน

(เพลงร้องเรือเมืองนครศรีธรรมราช)

ไปคอนเทอ	ไปแลพระนอนพระนั่ง
พระพิงเสาดั่ง	หลังคามุงเบื้อง
เข้าไปในห้อง	ไปแลพระทองทรงเครื่อง
หลังคามุงเบื้อง	ทรงเครื่องดอกไม้ไหว

เมืองคอนเทอ	มีผ้าลายทองเป็นพับพับ
จัดเป็นสำหุหรับ	ประดับทองห่างห่าง
จะนุ่งกำไมสม	จะห่มกำไมเทียมเจ้าเอวบาง
ประดับทองห่างห่าง	สำหุหรับขุนนางนุ่ง ¹

(เพลงร้องเรือเมืองนครศรีธรรมราช)

ฯลฯ

วรรณกรรมลายลักษณ์

เรื่องประวัติศาสตร์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในภาคใต้ การก่อสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราชและกำเนิดเมืองนครศรีธรรมราช ปรากฏในวรรณกรรมลายลักษณ์ เรื่อง “พระนิพนพานโสทร” หรือ “พระนิพนพานสูตร” : วรรณกรรมตำนานประวัติศาสตร์ของชาวภาคใต้และของชาวนครศรีธรรมราช ขณะนี้ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช ได้จัดพิมพ์เผยแพร่แล้วรวม 4 เล่ม สารสำคัญของวรรณกรรมลายลักษณ์ทั้ง 4 เล่มนี้ได้บ่งชี้ถึงความผูกพันระหว่างพระศรีธรรมมาโสกราช เมืองนครศรีธรรมราช, พุทธศาสนาพระบรมธาตุเจดีย์ กับชุมชนและสังคมเมืองนครศรีธรรมราชไว้อย่างน่าสนใจศึกษา²

2.3.2 องค์พระบรมธาตุเจดีย์กับชุมชนและสังคมนครศรีธรรมราชและท้องถิ่นอื่น ๆ

องค์พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชมีความผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตของชุมชนและสังคม นครศรีธรรมราชท้องถิ่นภาคใต้และภูมิภาคอื่น ๆ อย่างแนบแน่นมีหลักฐานปรากฏอย่างชัดเจนตลอดมา ดังเช่น

1.) องค์พระบรมธาตุเจดีย์เป็นที่มาของประเพณีสำคัญหลายประเพณี เช่น ประเพณี

¹ วิมล คำศรี การศึกษาวิเคราะห์เพลงกล่อมเด็กเมืองนครศรีธรรมราช หน้า 65-66

² ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช พระนิพนพานโสทร เล่มที่ 1-4

แห้วขึ้นธาตุ ประเพณีดักบาตรรูปเทียน และการสมโภชองค์พระบรมธาตุเจดีย์ เป็นต้น

2.) องค์พระบรมธาตุเจดีย์ เป็นแรงบันดาลใจให้เกิดวรรณกรรมหลายประเภท เช่น เพลงร้องเรือ ปรีศนา บทมหรสพพื้นบ้าน และวรรณกรรมลายลักษณ์ต่างๆ โปรดพิจารณาตัวอย่างวรรณกรรมต่อไปนี้

เพลงร้องเรือ

เมืองคอนเทอ	มีพระนอนทรงเครื่อง
มีศาลาหน้าเมือง	เจดีย์ทองสูงใหญ่
มีหลาวัดศก	สองปากประตูไชย
เจดีย์ทองสูงใหญ่	ใครไปยกมือไหว้
ปรีศนา	

ปรีศนา : ไ้อัโหระเทอ หน่อไม้แดง แกงกินไม้ได้ คนไหว้ทั้งเมือง

เฉลย : ยอดพระธาตุ

บทมหรสพพื้นบ้าน

บทชมพระธาตุเมืองนคร

ฉันหน้าไปบูรพา นั่งวันทาพระบรมธาตุ

เมืองนี้เมืองนคร คอนศรีธรรมราช มีพระธาตุอยู่กลางเมือง

ยอดเอยยอดสุดมีแก้ว ดูพรายแพรวเหลื่อมเหลืออง

สีสันบรรเทือง มีบัวคว่ำบัวหงาย

ถัดมาพระเวียง ยืนเคียงเรียงราย

คอยแลไปข้างใต้ แลเห็นทองเป็นปล้องใหญ่

ลวดทองทองมากรองเข้าด้วยแหวน เขาผูกไว้เรียงรายไป

ล้วนแต่ของแต่ไทร วงมันใหญ่พันประมาณ

อีกชั้นหนึ่งเล่ามีพระปฏิภาณ สถิตอยู่ทั้งสี่ด้าน

ที่ตรงบนคอกหอพระระฆัง นับด้วยถั่ง นับด้วยเกวียน

มีกำแพงแก้ว มีฉัตร พระพายพัดวนเวียน

ฝีมือแนบเนียน หุ้มแต่ทองดุมองเฝิน

มีกำแพงแก้ว มีฉัตร พระพายพัดสะเอิ้น (เนิ่น ๆ)

เสียงดังฉิ่ง ๆ ฉิ่ง ๆ เนิ่น ๆ ฟังสาเจริญใจแรง

ที่ทางขึ้นลงมีพระม้า ทวาราบิดไว้แข็ง

กลัวผู้ร้ายจะปลอมแปลง ลักเงินทองของข้างบน

มียักษ์วิรุฬหก วิรุฬปัก พงศ์พยัคฆ์มีภาพยนต์ (หุ่นยนต์)

สถิตข้างทางละคน

มีรูปครุฑบุณาคา ทำปั๊กษาเหมหงส์

มีสี่ส้านบันจง เราแลเห็นเหมือนเป็นจริง

โอรสแอบอิงบรรทมนิ่งในสถาน
 พระองค์ทรงตัดขาดไม่หวั่นหวาดในปวงมาร
 ค่อยหนีจากปราสาทราชฐาน พระภูบาลบรรพชา

ฯลฯ

ส่วนหนึ่งของวรรณกรรมลายลักษณ์ (หน้า 7-8)

ชมรมศิลปกรรม

“วิหารพระเนตรกรมบรมธาตุ	บันไดลาดขึ้นฐานวิหารสงฆ์
ยี่สิบสามชั้นยื่นทางขึ้นลง	ผนังฝาตาลงสลับทอง
ตัววิหารฐานพระมรกตกัน	แก้วกุดันพริ้วแสงกระจ่างส่อง
ยอดช่อฟ้าลอยเพื่อเหลืองเรื่อรอง	คู่เสาสองแผดฝากใสนาคทนต์
ทวาราดรหน้าบันไดนาค	มีรูปรากฏสสองอสุรขันธ์
แสดยะโอบอุ้มเอื้อย้าสองตาขัน	ยื่นยิงฟันแยกเขี้ยวประดุจเป็น
บันไดนาคแต่ละตัวหัวหางหงอน	พียงพอนพอนดังจะเลื้อยออกโลดเล่น
ขยับเขี้ยวแลลั่นดูกระเด็น	ตาเขม้นสยายชดชนดกาย
มีโรงกาละพริกทานในลานวัด	มะนาวยัดเงินทิ้งอุทิศถวาย
คนประชุมกลุ่มซิงทั้งหญิงชาย	บ้างกอบปรายเบียดไปรอยอยู่ไกรยกราว
ฐานมณฑลประกบแก้วกุดัน	รูปยักษ์ภาพยื่นยิงฟันขาว
กุมกระเบื้องเงือง่าดอกศาวาว	หมวดคราคราวงอกแซมสองแก้วคาม
บันไดแก้วกนกแก้วแต่ละชั้น	สิงโตตันสองตัวขนาบข้าง
ไซยเนี่ยนเหมือนจะชิงกันวิ่งว้าง	สุบันกางชะงอกชะงายล
กำแพงแก้วพื้นลาดศิลาแลง	ประพายแสงเหลี่ยมจะลอยดุจฝอยฝน
เป็นลอนคลื่นสิ้นกระฉอกกระฉอนชล	ประดุกกลสลับแก้วดูแพรวพราย
ทุกต้นเสาแซมกนกกระจ่างแจ่ม	กระจกแซมแต่ละเสาเห็นเงาฉาย
แก้วประพาฬก้านแย่งฉลุลาย	แสงกระจายหน้าบานทวารบัง
นาคสะดุ้งรุ่งรั้งกระดิ่งห้อย	ไปโพธิ์ร้อยรัวระเร่ดังแห่งหงษ์
เสียงประสานกังสดานระฆังดัง	กษัตริย์ทั้งปวงร่วมประสานงาน”

(ประวัติท่านพระครูเทพมุณีศรีสุธรรมรัตน์(ปาน))

3.) องค์พระบรมธาตุเจดีย์เมืองนครศรีธรรมราช ส่งอิทธิพลด้านศิลปสถาปัตยกรรมไปยังเจดีย์ภูมิภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย เช่น เจดีย์ทรงลังกาทั้งมวลในภาคใต้ เป็นต้นว่า เจดีย์วัดพะโคะ อำเภอสติงพระ, เจดีย์ที่วัดจะทิ้งพระ อำเภอสติงพระ และเจดีย์ที่วัดเจดีย์งาม อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา เจดีย์วัดตะเคียน ตำบลบางแก้ว อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง ฯลฯ

ส่วนในภาคกลาง นอกจากเจดีย์หลายองค์ในพระนครศรีอยุธยาจะได้รับอิทธิพลจากพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชแล้ว เจดีย์อีกหลายองค์ในกำแพงเพชรและสุโขทัยก็ได้รับอิทธิพลจากพระบรมธาตุเจดีย์องค์นี้ด้วย เช่น เจดีย์ที่วัดศรีพิจิตรราภิรทิกิตกัลยาราม อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

และเจดีย์ที่วัดข้างรอบ อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร, เจดีย์ที่วัด
จังหวัดสุโขทัย และเจดีย์ข้างล้อม วัดสรศักดิ์ อำเภอเมือง จังหวัด
เจดีย์หลายองค์ในภาคเหนือก็ได้รับอิทธิพลจากพระบรมธาตุเจดีย์
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, เจดีย์ที่วัดอุโมงค์อารยมณฑล อำเภอ
วัดป่าแดงหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น¹

4.) องค์พระบรมธาตุเจดีย์เป็นศูนย์รวมแห่งความศรัทธา
แห่งชาตินครศรีธรรมราช ได้สำรวจจัดทำบัญชีสิ่งของที่มีผู้นำมาสัก
ลังกาและวิหารเขียน พบว่ามีสิ่งของทั้งหมดจำนวน 40,162 ชิ้น
แล้วเสร็จ จึงยังไม่ได้ศึกษาหาข้อมูลได้โดยละเอียด เท่าที่ประเมิน
ของได้ดังนี้

พระพุทธรูปบูชา มีขนาดตั้งแต่ 1 นิ้ว ถึง 25 นิ้ว ทั้ง
ทองเหลือง ชิน ปูน เหล็ก หินอ่อน ไม้บุเงิน บุกทอง ส่วนใหญ่เป็นศิลปะ
ยาดอนปลาย พระพุทธรูปมีจำนวนมากที่สุดในบรรดาเครื่องบูชาที่

แผ่นเงินแผ่นทอง มีลักษณะเป็นแผ่นรูปสามเหลี่ยมบ้าง
พระพุทธรูปยืน บางแผ่นเงินแผ่นทองดังกล่าวมีขนาดตั้งแต่ 2-9 ซม.

สิ่งของบูชาพระบรมธาตุ มีลักษณะต่าง ๆ ซึ่งพอจำแนกได้
ก. ของมีค่าได้แก่ แก้วแหวนเงินทอง เครื่องประดับต่าง ๆ

ข. สิ่งของอันเกี่ยวกับพระศาสนาโดยตรง ได้แก่ กระจกแผ่นทอง
หรือเขียนเป็นพระพุทธรูปและพระพิมพ์ สะท้อนให้เห็นติดที่แนบแนบ

ค. ของแปลก ของหายาก ซึ่งมีผู้พบเห็นหรือได้จัด
บางอย่างเป็นของแก้บน เช่น ดันหมาก เถาพลู ซึ่งชาวเหนือ (หม
จัดทำขึ้นเพื่อแก้บน เมื่อมีการยกเลิกประกาศห้ามกินหมากในสมัย
นายกรัฐมนตรี

ง. โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ เข้าใจว่าเป็นส่วนหนึ่งของ
ส่วนหนึ่งคงรวบรวมมาจากวัดต่าง ๆ ตามคำสั่งของพระรัตนมุนี
จัดขึ้นในวัดพระมหาธาตุฯ

จ. สิ่งของบางชิ้นมีการบันทึกชื่อ ที่อยู่วันเดือนปี
พบว่าผู้มาถวายสิ่งของมาจากจังหวัดต่าง ๆ หลายจังหวัด โดยเฉพาะ
ศรีษัณฑ์ ภาคใต้ทุกจังหวัด จนถึงรัฐกลันตัน รัฐเคดาห์ (ไทรบุรี
สิ่งของที่ชาวพุทธในมาเลเซียนำมาสักการะนั้นมักเป็นของชิ้นเล็ก เช่น

¹ปรีชา นุ่นสุข และวิรัตน์ ธีรกุล "พระบรมธาตุเจดีย์นคร
สังคมนครศรีธรรมราช" ใน "รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์นคร
วัฒนธรรม และ
4 " หน้า 10

เลื้อ เข็มเงินเข็มทอง แหวน ทั้งนี้คงเป็นเพราะคตินิยมอย่างหนึ่งอย่างใดก็ได้¹

5.) องค์พระบรมธาตุเจดีย์ เป็นปัจจัยสำคัญก่อให้เกิดการก่อตัวของชุมชนหนาแน่น องค์พระบรมธาตุเจดีย์ตั้งอยู่บนหาดทรายแก้วซึ่งเป็นแนวสันทรายที่ทอดตัวยาวในทิศเหนือ-ใต้ มีความกว้างระหว่าง 400-500 เมตร ความยาวถ้านับตั้งแต่อำเภอลิชลถึงอำเภอู้อะเอียดจะมีความยาวรวมกันกว่า 100 กิโลเมตร ส่วนที่เป็นกำแพงเมืองซึ่งสร้างในสมัยอยุธยา มีความยาว 2,200 เมตรเศษกว้างประมาณ 450 เมตร องค์พระบรมธาตุเจดีย์ตั้งอยู่ในจุดใต้สุดของกำแพงเมือง พื้นที่ทางตะวันตกและตะวันออกของสันทราย มีลักษณะเป็นที่ลุ่มทำนาทางตะวันตก เรียกว่าทุ่งปรัง ส่วนทางตะวันออกเรียกทุ่งหยาม (คำว่า นาหยามในภาษานครหมายถึงนาปี) การตั้งถิ่นฐานของผู้คนแต่เดิมจึงตั้งอยู่บนแนวสันทราย ซึ่งมีลักษณะแคบและยาว ชุมชนหนาแน่นคงได้แก่บริเวณใกล้ ๆ องค์พระบรมธาตุเจดีย์นั่นเอง

จากหลักฐานต่างๆ พอยืนยันได้ว่าบริเวณที่มีการตั้งบ้านเรือนหนาแน่น มีกิจกรรมการค้าขายคึกคักในอดีตมีอยู่สองจุด คือ

ก. บริเวณซึ่งเรียกกันว่า “วัดศก” ได้แก่ บริเวณอยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศใต้ตั้งแต่ประตูชัยไปจุดคลองสวนหลวง บริเวณนี้อยู่ใกล้องค์พระบรมธาตุเจดีย์มาก กับทั้งเป็นชุมทางติดต่อทางเรือระหว่าง “ชาวเหนือ” กับ “ชาวนอก” ตลาดวัดศกคงมีมาช้านานแล้วดังปรากฏในเพลงร้องเรือที่ได้กล่าวถึงมาแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงวันสำคัญทางศาสนา ตลาดวัดศกคงจะคับคั่งเป็นอันมาก ตามสภาพปัจจุบันบริเวณวัดศกคงสภาพเป็นชุมชนหนาแน่น แต่เป็นชุมชนที่พักอาศัยมากกว่าจะเป็นชุมชนเชิงธุรกิจ

ข. บริเวณซึ่งเรียกกันว่า “ท่าวัง” ซึ่งแต่เดิมจะมีชุมชนหนาแน่นบริเวณริมคลองท่าวัง (หน้าวัดโพธิ์) เข้าใจว่าในขั้นแรกคงจะมีความคับคั่งน้อยกว่าชุมชนแห่งแรก แต่ในเวลาต่อมาชุมชนท่าวังได้พัฒนาเป็นศูนย์กลางธุรกิจของจังหวัดนครศรีธรรมราชจนถึงปัจจุบัน

6.) องค์พระบรมธาตุเจดีย์เป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดสัมพันธภาพระหว่างชาวชนบทกับชาวเมือง

ตามปกติปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวชนบทกับตัวเมืองโดยทั่วไป มักเกิดขึ้นในกิจกรรมในทางการติดต่อราชการ และกิจกรรมเชิงธุรกิจ แต่ในกรณีของนครศรีธรรมราชองค์พระบรมธาตุเจดีย์ได้เพิ่มบทบาทในฐานะเป็นศูนย์กลางกิจกรรมทางศาสนาให้แก่นครศรีธรรมราชด้วย

ชาวชนบทในนครศรีธรรมราชมักเรียกศาสนสถานในวัดพระบรมธาตุรวมๆ กันว่า “ในพระ” ซึ่งเขาจะต้องหาโอกาสมาสักการะให้ได้ในชีวิตหนึ่ง การได้เวียนเทียนรอบองค์พระบรมธาตุเจดีย์ถือเป็นมงคลแก่ตัว ดังนั้นในวันสำคัญทางศาสนายังคงมีผู้คนจากชนบทหลั่งไหลมาเวียนเทียนรอบองค์พระบรมธาตุเป็นจำนวนมากทุกครั้ง หลังจากเวียนเทียนแล้วบ้างก็เดินทางกลับบ้านเลย บ้างก็

¹ปรีชา นุ่นสุข และวิรัตน์ ธีระกุล “พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชกับศิลปวัฒนธรรมและสังคมนครศรีธรรมราช” ในรายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ครั้งที่ 4 หน้า

ดูมหรสพตลอดคืน แล้วจึงเดินทางกลับบ้านในเช้าวันรุ่งขึ้น เพราะชาวชนบทมักขี้ได้ไม่น้อยมีค่านิยมในการดูมหรสพจนรุ่งสว่าง ภาพเช่นนี้มิให้เห็นกันเป็นประจำ แต่ในระยะหลังจำนวนคนที่ดูมหรสพจนรุ่งสว่างจะมีลดน้อยลงไปกว่าเดิมมาก

2.3.3 ปทัสถานของสังคมในนิทานเรื่องพญาศรีธรรมโศกราชกับปทัสถานของสังคมนครศรีธรรมราช

ประเด็นสำคัญที่นิทานเรื่องพญาศรีธรรมโศกฯ สะท้อนให้เห็นคือ การจัดระเบียบสังคมแบบพฤติกรรมของสตรีที่ประพฤติผิดจารีต ผู้ประพฤติผิดจารีตย่อมเป็นผู้ถูกกล่าวหาว่าเป็นเสนียดจัญไรแก่บ้านเมือง ชุมชน และสังคม และจะถูกลงโทษด้วยวิธีการต่างๆ ตามควรแก่กรณี